

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่ององค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักธรรมพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อนำเสนอองค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักธรรมพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับองค์กรต่าง ๆ และตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงขององค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักธรรมพุทธศาสนา โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสำรวจข้อมูลเบื้องต้น เพื่อกำหนดกรอบความคิดในการวิจัย โดยศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการ ทฤษฎี แนวความคิด และหลักการของการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ รวมทั้งการศึกษาด้านหลักธรรมพุทธศาสนาและการประยุกต์ใช้ในองค์กร

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบขององค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักธรรมพุทธศาสนาด้วยเทคนิคเดลฟาย โดยการสอบถามผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 20 คน เพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติตามทัศนะของผู้บริหารบริษัทที่ได้รับรางวัลคุณภาพแห่งชาติ ด้วยการนำรูปแบบขององค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักธรรมพุทธศาสนาที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญในขั้นตอนที่ 2 มาสร้างเป็นแบบสอบถามเพื่อสอบถามผู้บริหารบริษัทที่ได้รับรางวัลคุณภาพแห่งชาติ จำนวน 40 คน

ขั้นตอนที่ 4 การสรุปและนำเสนอ ผู้วิจัยนำเสนอองค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักธรรมพุทธศาสนา โดยจัดทำเป็นรายงานผลการวิจัยต่อไป

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ในเรื่องของหลักธรรมพุทธศาสนาและมีความรู้ในเรื่องของการบริหารจัดการ โดยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงครั้งแรกจำนวน 5 คน จากนั้นขอคำแนะนำในการเลือกผู้เชี่ยวชาญครั้งต่อไปจากผู้เชี่ยวชาญครั้งแรกอีก 15 คน รวมเป็น 20 คน โดยใช้การคัดเลือกแบบสโนว์บอล (Snowball Sampling) เพื่อหารูปแบบขององค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักธรรมพุทธศาสนาจากนั้นหาระดับความคิดเห็นความเป็นไปได้ ในการนำไปปฏิบัติจริง จากผู้บริหารของบริษัทที่ได้รับรางวัลคุณภาพแห่งชาติ จำนวน 40 คน

สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในเรื่ององค์การแห่งการเรียนรู้ตาม

แนวหลักธรรมพุทธศาสนาสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. องค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักธรรมพุทธศาสนาในวินัยด้านความรู้แห่งตน (Personal Mastery) มีหลักธรรมสำคัญ 16 หลักธรรมคือ

1.1 ปัจฉัยให้เกิดสัมมาทิฐิ 2 ซึ่งประกอบไปด้วย พรโตโมสะ และโยนิโสมนสิการ

1.2 ธรรมมีอุปการะมาก 2 ซึ่งประกอบไปด้วย สติและสัมปชัญญะ

1.3 ไตรสิกขา ซึ่งประกอบไปด้วย อริสัณห์สิกขา อริจิตตสิกขา และอริปัญญสิกขา

1.4 ปัญญา 3 ซึ่งประกอบไปด้วย สุตมยปัญญา จินตมยปัญญา และภาวนามยปัญญา

1.5 มรารวาศรรณ 4 ซึ่งประกอบไปด้วย สัจจะ ทมะ ขันติ และ จาคะ

1.6 พรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบไปด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

1.7 สัมมปธาน 4 ซึ่งประกอบไปด้วย สังวรปธาน ปหานปธาน ภาวนาปธานและ

อนุรักษนาปธาน

1.8 สติปัฏฐาน 4 ซึ่งประกอบไปด้วย กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนา

สติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และ สมมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

1.9 อิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบไปด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา

1.10 อินทรีย์ 5 ซึ่งประกอบไปด้วย สัทธินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์และ ปัญฺณินทรีย์

1.11 พละ 5 ซึ่งประกอบไปด้วย สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา

1.12 ทิส 6 ซึ่งประกอบไปด้วย ปุริตถิมทิส ทักขณทิส ปังณมทิส อุตตรทิส เหาฐุมทิส

และอุปริมทิส

1.13 โพชนงค์ 7 ซึ่งประกอบไปด้วย สติ ธรรมวิจยะ วิริยะ ปิติ ปัสสัทธิ สมาธิและ

อุเบกขา

1.14 สปัริสธรรม 7 ซึ่งประกอบไปด้วย ธรรมมัญญตา อัคคัญญตา อัคคัญญตา

มัตตัญญตา กาลัญญตา ปริสัญญตา และปุคคัลญญตา หรือ ปุคคัลปโรปัญญตา

1.15 กัลยาณมิตรธรรม 7 ซึ่งประกอบไปด้วย ปิโย ครุ ภาวนีโย วตคา จ วจนกขโม

กมภิรณฺจ กถํกตฺตา และโน จญฺฐานเน นิโยชเย

1.16 อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งประกอบไปด้วย สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา

สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และ สัมมาสมาธิ

2. องค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักธรรมพุทธศาสนาในวินัยด้านรูปแบบวิธีคิด และ มุมมองที่เปิดกว้าง (Mental Model) มีหลักธรรมสำคัญ 11 หลักธรรม คือ

2.1 โยนิโสมนสิการ

- 2.2 ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ 2 ซึ่งประกอบไปด้วย ปรโตโมตะ และโยนิโสมนสิการ
- 2.3 ไตรสิกขา ซึ่งประกอบไปด้วย อธิสัสสิกขา อธิจิตตสิกขาและอธิปัญญาสิกขา
- 2.4 ปัญญา 3 ซึ่งประกอบไปด้วย สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา
- 2.5 อริปถัย 3 ซึ่งประกอบไปด้วย อัตตาทิปถัย โลกาธิปถัย และธัมมาธิปถัย
- 2.6 พรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบไปด้วย เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา
- 2.7 วุฒิชรรม 4 ซึ่งประกอบไปด้วย สัมปรัสสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ

โยนิโสมนสิการ และธัมมานุวัตรปฏิบัติ

2.8 สติปัฏฐาน 4 ซึ่งประกอบไปด้วย กายนุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

2.9 อคคิ 4 ซึ่งประกอบไปด้วย ฉันทาคคิ โทสาคคิ โมหาคคิ และภยาคคิ

2.10 อธิฐานธรรม 4 ซึ่งประกอบไปด้วย ปัญญา สังขะ จาคะ และอุปสมะ

2.11 กาลามสูตร ซึ่งประกอบไปด้วย อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุมาน อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

3. องค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักธรรมพุทธศาสนาในวินัยด้านการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) มีหลักธรรมสำคัญ 8 หลักธรรม คือ

3.1 สุจริต 3 ซึ่งประกอบไปด้วย กายสุจริต วชิสุจริต และมโนสุจริต

3.2 เทสนาวีธี 4 ซึ่งประกอบไปด้วย สันทัสสนา สมาทปนา สมุตเตชณา และสัมปหังสนา

3.3 พรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบไปด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

3.4 วุฒิชรรม 4 ซึ่งประกอบไปด้วย สัมปรัสสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ และธัมมานุวัตรปฏิบัติ

3.5 สังคหัตถุ 4 ซึ่งประกอบไปด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา

3.6 สาราณียธรรม 6 ซึ่งประกอบไปด้วย เมตตากายกรรม เมตตาวาจิกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโกที สีลสามัญญตา และทัญญูสามัญญตา

3.7 กัลยาณมิตรธรรม 7 ซึ่งประกอบไปด้วย ปิโย ครุ ภาวนีโย วุตตา จ วจนกุขโม คมภีรณจ กถิ กตตา และโน จญฺฐานะ นิโยชเย

3.8 อปริหานิยธรรม 7 ซึ่งประกอบไปด้วย หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ โดยมีการพบปะ

ปรีกษาหรือกิจการงานที่ตนมีส่วนเกี่ยวข้องรับผิดชอบโดยสม่ำเสมอพร้อมเพรียงกันประชุม
พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลายที่พึงทำร่วมกันไม่ถืออำเภอใจใครต่อ
ความสะดวก บัญญัติวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันได้ตกลงบัญญัติวางไว้และไม่เหยียบย่ำ
ล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติกันไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมเนียมให้
เกียรติเคารพนับถือท่านผู้ใหญ่ ผู้มีประสบการณ์ มองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านว่าเป็น
สิ่งอันพึงรับฟังให้เกียรติและคุ้มครองสตรีมิให้ถูกข่มเหงรังแกการพบุชาสักการะเจดีย์ ปุชนียสถาน
อนุสาวรีย์ประจำชาติอันเป็นเครื่องเตือน ความทรงจำ เราให้ทำดีและเป็นที่ยอมรับของหมู่ชน
ไม่ละเลยพิธีการพบุชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้นตามประเพณีจัดการให้ความรักษา
บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรมแก่บรรพชิต ผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธิ ซึ่งเป็นหลักใจ และเป็น
ตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับ และหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก

4. องค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักกรรมพุทธศาสนาในวินัยด้านการเรียนรู้เป็นทีม
(Team Learning) มีหลักกรรมสำคัญ 8 หลักกรรม คือ

4.1 นวราศีธรรม 4 ซึ่งประกอบไปด้วย สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ

4.2 พรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบไปด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

4.3 สังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบไปด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา

4.4 สาราณียธรรม 6 ซึ่งประกอบไปด้วย เมตตาทายกรรม เมตตาวจิกรรม

เมตตาโมกกรรม สาธารณโกที สัสตมัญญตาและทักขิสามัญญตา

4.5 กัลยาณมิตรธรรม 7 ซึ่งประกอบไปด้วย ปิโย ภวณิโย วคฺตา จ วจนกฺขโม
กมภิรณฺจ กถํ กตฺตา และโน จฏฺฐาเน นิโยชเย

4.6 ตปปริสัทธิธรรม 7 ซึ่งประกอบไปด้วย ฐิตมัญญตา อตถัญญตา อตตัญญตา
มัตตัญญตา กาลัญญตฺตา ปริสัณญตา และปุคคัลญตฺตา หรือ ปุคคลปโรปิญญตา

4.7 อปริหานิยธรรม 7 ซึ่งประกอบไปด้วย หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ โดยมีการพบปะ
ปรีกษาหรือกิจการงานที่ตนมีส่วนเกี่ยวข้องรับผิดชอบโดยสม่ำเสมอพร้อมเพรียงกันประชุม
พร้อมเพรียงกันเลิกประชุมพร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลายที่พึงทำร่วมกันไม่ถืออำเภอใจใครต่อ
ความสะดวก บัญญัติวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติวางไว้และไม่เหยียบย่ำ
ล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติกันไว้แล้วถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมเนียมให้
เกียรติเคารพนับถือท่านผู้ใหญ่ ผู้มีประสบการณ์ มองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านว่าเป็น
สิ่งอันพึงรับฟังให้เกียรติและคุ้มครองสตรีมิให้ถูกข่มเหงรังแกการพบุชาสักการะเจดีย์ ปุชนียสถาน
อนุสาวรีย์ประจำชาติอันเป็นเครื่องเตือนความทรงจำ เราให้ทำดีและเป็นที่ยอมรับของหมู่ชน
ไม่ละเลยพิธีการพบุชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้นตามประเพณีจัดการให้ความรักษา

บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรมแก่บรรพชิต ผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธิ ซึ่งเป็นหลักใจ และเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับ และหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก

4.8 นาถกรรมธรรม 10 ซึ่งประกอบไปด้วย ศีล พาหุสัจจะ กัลยาณมิตตตา โสวัสสตา กิงกรณียสุ ทักขตา รัมมกามตา วิริยารัมภะ สันตุฏฐิ สติ และปัญญา

5. องค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักกรรมพุทธศาสนาในด้านการคิดเชิงระบบ (Systems Thinking) มีหลักธรรมสำคัญ 6 หลักธรรมคือ

5.1 โยนิโสมนสิการ

5.2 ไตรลักษณ์ ซึ่งประกอบไปด้วย อนิจจตา ทุกขตา และอนัตตตา

5.3 อริยสัจ 4 ซึ่งประกอบไปด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค

5.4 สัปปริสธรรม 7 ซึ่งประกอบไปด้วย รัมมัญญา อัตถัญญา อัตตัญญา มัตตัญญา กาลัญญา ปริสสัญญา และปุกคตัญญา หรือ ปุกคตปโรปัญญา

5.5 กาลามสูตร ซึ่งประกอบไปด้วย อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำรา หรือคัมภีร์ อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรก อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุมาน อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรงตามแนวเหตุผล อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

5.6 ปฏิสมุปบาท การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายเพราะอาศัยกัน กรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นพร้อม การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกัน ๆ จึงเกิดมีขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของผู้บริหารบริษัทที่ได้รับรางวัลคุณภาพแห่งชาติในเรื่อง องค์การการเรียนรู้ตามแนวหลักกรรม พุทธศาสนามีสาระสำคัญดังนี้

1. องค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักกรรมพุทธศาสนาในวินัยด้านความรู้แห่งตน (Personal Mastery) ผู้บริหารแสดงระดับความคิดเห็นของความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง อยู่ในระดับความเหมาะสมมาก มี 16 หลักธรรมดังนี้

1.1 ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ 2 (ทางเกิดแห่งแนวความคิดที่ถูกต้อง ต้นทางของความคิดงามทั้งปวง) ซึ่งประกอบไปด้วย

1.1.1. ปรโตโมสะ (เสียงจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก คือการรับฟังคำแนะนำสั่งสอน เล่าเรียนความรู้ สนทนาซักถาม ฟังคำบอกเล่าชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะการสดับสัทธรรมจากท่านผู้เป็นกัลยาณมิตร)

1.1.2. โยนิโสมนสิการ (การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คือ กระทำในใจโดยแยกกาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้น ๆ

หรือปัญหานั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

1.2 ธรรมมีอุปการะมาก 2 (ธรรมที่เกื้อกูลในกิจหรือในการทำความดีทุกอย่าง)

ซึ่งประกอบไปด้วย

1.2.1 สติ (ความระลึกได้, นึกได้, สำนึกอยู่ไม่ปล่อย)

1.2.2 สัมปชัญญะ (ความรู้ชัด รู้ชัดสิ่งที่นึกได้ ตระหนัก เข้าใจชัดตาม

ความเป็นจริง)

1.3 ไตรสิกขา (ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ผีภคอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด ที่ต้องการ)

1.3.1 อริสัสสิกขา (สิกขา คือ สีสันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทาง ความประพฤติอย่างสูง)

1.3.2 อริจิตตสิกขา (สิกขาถือจิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดอบรมจิตเพื่อให้เกิด คุณธรรมเช่นสมาธิอย่างสูง)

1.3.3 อริปัญญาสิกขา (สิกขาถือปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง)

1.4 ปัญญา 3 (ความรู้รอบรู้ รู้ทั่ว เข้าใจ รู้ซึ่ง) ซึ่งประกอบไปด้วย

1.4.1 สุตมยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การสดับการเล่าเรียน การฟัง การอ่าน)

1.4.2 จินตามยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การคิดการพิจารณาหาเหตุผล)

1.4.3 ภวานามยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ)

1.5 ฆราวาสธรรม 4 (ธรรมสำหรับฆราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครอง ชีวิตของคฤหัสถ์) ซึ่งประกอบไปด้วย

1.5.1 สัจจะ (ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง)

1.5.2 ทมะ (การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัด นิสัย แก้ไข ขอบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา)

1.5.3 ขันติ (ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็งทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย)

1.5.4 จาคะ (ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่นพร้อมที่จะ ร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว)

1.6 พรหมวิหาร 4 (ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติดีที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจ และกำกับความประพฤติ

จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ) ซึ่งประกอบไปด้วย

1.6.1 เมตตา (ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า)

1.6.2 กรุณา (ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้อง บำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์)

1.6.3 มุทิตา (ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปร ด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดี มีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป)

1.6.4 อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามทีพิจารณา เห็นชอบด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็น กรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควร ได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้ง จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตน ได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควร ได้รับผลอันสมกับ ความรับผิดชอบของตน)

1.7 สัมมาปธาน 4 (ความเพียร) ซึ่งประกอบไปด้วย

1.7.1 สังวรปธาน (เพียรระวังหรือเพียรปิดกั้น คือ เพียรระวังยับยั้งบาปอกุศล ธรรมที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น)

1.7.2 ปหานปธาน (เพียรละหรือเพียรกำจัด คือ เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้น แล้ว)

1.7.3 ภาวนาปธาน (เพียรเจริญ หรือเพียรก่อให้เกิด คือ เพียรทำกุศลธรรมที่ยัง ไม่เกิดให้เกิดขึ้น)

1.7.4 อนุรักษนาปธาน (เพียรรักษา คือ เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ ตั้งมั่นและให้เจริญยิ่งขึ้นไปจนใหญ่โต)

1.8 สติปัฏฐาน 4 (ที่ตั้งของสติ การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็น ตามความเป็นจริง คือ ตามที่สิ่งนั้นๆ มันเป็นของมันเอง) ซึ่งประกอบไปด้วย

1.8.1 กายานุปัสสนา สติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย ให้รู้เห็นตาม เป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงกาย ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา)

1.8.2 เวทนานุปัสสนา สติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ให้รู้เห็น ตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงเวทนา ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา)

1.8.3 จิตตานุปัสสนา สติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ให้รู้เห็นตาม

เป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงจิต ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา คือ มีสติรู้ชัดจิตของคนที่มีราคะไม่มีราคะ มีโทสะ ไม่มีโทสะ มีโมหะ ไม่มีโมหะ เสราห์มองหรือผ่องแผ้ว ฟุ้งซ่านหรือเป็นสมาธิ ฯลฯ อย่างใด ๆ ตามที่เป็นไปอยู่ในขณะนั้นๆ)

1.8.4 ชัมมานุปัสสนา สติปัญญา (การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา)

1.9 อิทธิบาท 4 (คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย) ซึ่งประกอบไปด้วย

1.9.1 ฉันทะ (ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป)

1.9.2 วิริยะ (ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง)

1.9.3 จิตตะ (ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป)

1.9.4 วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทบทวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์อันวิเศษแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น)

1.10 อินทรีย์ 5 (ธรรมที่เป็นใหญ่ในกิจของตน) ซึ่งประกอบไปด้วย

1.10.1 สัทธินทรีย์ (ความศรัทธาที่เป็นใหญ่)

1.10.2 วิริยอินทรีย์ (ความ พียรที่เป็นใหญ่)

1.10.3 สตินทรีย์ (ความมีสติที่เป็นใหญ่)

1.10.4 สมาธินทรีย์ (ความมีสมาธิที่เป็นใหญ่)

1.10.5 ปัญญินทรีย์ (ความมีปัญญาที่เป็นใหญ่)

1.11 พละ 5 (ธรรมอันเป็นกำลัง) ซึ่งประกอบไปด้วย

1.11.1 สัทธา (ความเชื่อ)

1.11.2 วิริยะ (ความเพียร)

1.11.3 สติ (ความระลึกได้)

1.11.4 สมาธิ (ความตั้งจิตมั่น)

1.11.5 ปัญญา (ความรู้ทั่วชัด)

1.12 ทิส 6 (บุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธทางสังคมคุณทิศที่อยู่รอบตัว) ซึ่งประกอบไปด้วย

1.12.1 ปุริตถิมทิส (ทิสเบื้องหน้า คือ ทิสตะวันออก ได้แก่ มารดาบิดา เพราะเป็นผู้มีอุปการะแก่เรามาก่อน)

1.12.2 ทักขินทิส (ทิสเบื้องขวา คือ ทิสใต้ ได้แก่ ครูอาจารย์ เพราะเป็นทักขิไณยบุคคล ควรแก่การบูชาคุณ)

1.12.3 ปิจฉิมทิส (ทิสเบื้องหลัง คือ ทิสตะวันตก ได้แก่ บุตรภรรยา เพราะคิดว่าเป็นกำลังสนับสนุนอยู่ข้างหลัง)

1.12.4 อุตตรทิส (ทิสเบื้องซ้าย คือ ทิสเหนือ ได้แก่ มิตรสหายเพราะเป็นผู้ช่วยในข้ามพ้นอุปสรรค ภัยอันตราย และเป็นกำลังสนับสนุนให้บรรลุความสำเร็จ)

1.12.5 เภฏฐิมทิส (ทิสเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน เพราะเป็นผู้ช่วยทำการงานต่าง ๆ เป็นฐานกำลังให้)

1.12.6 อุปริมทิส (ทิสเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรม และ เป็นผู้นำทางจิตใจ)

1.13 โพชนงค์ 7 (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ ซึ่งประกอบไปด้วย

1.13.1 สติ (ความระลึกได้ สำนึกพร้อมอยู่ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับเรื่อง)

1.13.2 ทัมมวิจยะ (การวิเคราะห้สภาพความเป็นจริงอย่างเที่ยงตรงเพื่าวางแผนสู่ความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม)

1.13.3 วิริยะ (ความเพียร)

1.13.4 ปีติ (ความถึ้มใจ)

1.13.5 ปัสสัทธิ (ความสงบกายสงบใจ)

1.13.6 สมาธิ (ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์)

1.13.7 อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลางเพราะเห็นตามเป็นจริง)

1.14 สัมปยุตธรรม 7 (ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี) ซึ่งประกอบไปด้วย

1.14.1 ทัมมัญญตา (ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุคือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล)

1.14.2 อตถัญญตา (ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไปตามหลัก)

1.14.3 อัตตัญญตา (ความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้

เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป)

1.14.4 มัตตัญญูตา (ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักประมาณในการรับของที่มีผู้ให้)

1.14.5 กาลัญญูตา (ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น)

1.14.6 ปริสัณญูตา (ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่กระทำต่อชุมชนนั้น ๆ ว่าชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น)

1.14.7 ปุคคลัญญูตา หรือ ปุคคลปโรปริญญูตา (ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอริยาสัถย์ ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะดำเนินยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น)

1.15 กัลยาณมิตรธรรม 7 (องค์คุณของกัลยาณมิตร, คุณสมบัติของมิตรดี หรือมิตรแท้ คือ ท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงาม และความเจริญ) ซึ่งประกอบไปด้วย

1.15.1 ปิโย (น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจ และสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม)

1.15.2 ครู (น่าเคารพ ในฐานะประพาศสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย)

1.15.3 ภาวนีโย (น่าเจริญใจ หรือน่ายกย่องในฐานะทรงคุณคือ ความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่างทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ)

1.15.4 วดุดา จ (รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี)

1.15.5 วจนกขโม (อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำเสนอแนะวิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว)

1.15.6 คมกิริยญจ ถถ กตดา (แสดงเรื่องเล่าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป)

1.15.7 โน จฏฐาเน นิโยชเย (ไม่ชักนำในอฐาเน คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักนำไปในทางเสื่อมเสีย)

1.16 อริยมรรคมีองค์ 8 (ทางมีองค์แปดประการอันประเสริฐ) ซึ่งประกอบไปด้วย

- 1.16.1 สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ มีความเห็นถูกต้อง)
- 1.16.2 สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ มีความคิดถูกต้อง)
- 1.16.3 สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)
- 1.16.4 สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)
- 1.16.5 สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ เว้นมิฉินาชีพ ประกอบสัมมาชีพ)
- 1.16.6 สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)
- 1.16.7 สัมมาสติ (ระลึกชอบ)
- 1.16.8 สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

2 องค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักธรรมพุทธศาสนาในวินัยด้านรูปแบบวิธีคิดและมุมมองที่เปิดกว้าง (Mental Model) ผู้บริหารแสดงระดับความคิดเห็นของความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงอยู่ในระดับความเหมาะสมมาก มี 11 หลักธรรมดังนี้

2.1 โยนิโสมนสิการ (การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คือ การกระทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

2.2 ปิจัยให้เกิดสัมมาทิฏฐิ 2 (ทางเกิดแห่งแนวความคิดที่ถูกต้อง ต้นทางของความดีงามทั้งปวง) ซึ่งประกอบไปด้วย

2.2.1 ปรโตโมสะ (เสียจากผู้อื่น การกระดุนหรือชักจูงจากภายนอก คือการรับฟังคำแนะนำสั่งสอน เถาเรียนความรู้ สนทนาซักถาม ฟังคำบอกเล่าชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะการสดับสัทธรรมจากท่านผู้เป็นกัลยาณมิตร)

2.2.2 โยนิโสมนสิการ (การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คือ กระทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

2.3 ไตรสิกขา (ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด ที่ต้องการ) ซึ่งประกอบไปด้วย

2.3.1 อธิศีลสิกขา (สิกขา คือ ฝึกอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง)

2.3.2 อธิจิตตสิกขา (สิกขา คือ จิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่นสมาธิอย่างสูง)

2.3.3 อธิปัญญาสิกขา (สิกขา คือ ปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา

เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง) เรียกว่า ๗ ศีล สมาธิ ปัญญา

2.4 ปัญญา 3 (ความรู้รอบรู้ รู้ทั่ว เข้าใจ รู้ซึ่ง) ซึ่งประกอบไปด้วย

2.4.1 สุตมยปัญญา (ปัญญาก่อเกิดแต่การสดับการเล่าเรียน)

2.4.2 จินตามยปัญญา (ปัญญาก่อเกิดแต่การคิดการพิจารณาหาเหตุผล)

2.4.3 กวานามยปัญญา (ปัญญาก่อเกิดแต่การฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ)

2.5 อธิปไตย 3 (ความเป็นใหญ่, ภาวะที่ถือเอาเป็นใหญ่) ซึ่งประกอบไปด้วย

2.5.1 อัตตาธิปไตย (ความมีตนเป็นใหญ่ ถือตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาเป็นประมาณ)

2.5.2 โลกาธิปไตย (ความมีโลกเป็นใหญ่ ถือโลกเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนียมของโลกเป็นประมาณ)

2.5.3 ธัมมาธิปไตย (ความมีธรรมเป็นใหญ่ ถือธรรมเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาความถูกต้อง เป็นจริง สมควรตามธรรม เป็นประมาณ)

2.6 พรหมวิหาร 4 (ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจ และกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ) ซึ่งประกอบไปด้วย

2.6.1 เมตตา (ความรักใคร่ ปรารถนาดีอยากให้เรามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั้งหน้า)

2.6.2 กรุณา (ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์)

2.6.3 มุทิตา (ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแข่งขันเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป)

2.6.4 อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นชอบด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความสำเร็จอันสมกับความสำเร็จของตน)

2.7 วุฑฒิธรรม 4 (ธรรมเป็นเครื่องเจริญ, คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญอกงาม)

2.7.1 สัมปปีริสสังเสวะ (ลบหาสัดบุรุษ เสวนาท่านผู้รู้ ผู้ทรงคุณ)

2.7.2 สัทธัมมัสสวนะ (ฟังสัทธรรม เอาใจใส่เล่าเรียน หาความรู้จริง)

2.7.3 โยนิโสมนสิการ (ทำในใจโดยแยบคาย คิดหาเหตุผลโดยถูกวิธี)

2.7.4 ธัมมานุวัตรปฏิบัติ (ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องตามหลักคือให้สอดคล้องพอดีตามขอบเขตความหมาย และวัตถุประสงค์ที่สัมพันธ์กับธรรมข้ออื่น ๆ นำสิ่งที่ได้เล่าเรียน และครีตรองเห็นแล้ว ไปใช้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักตามความมุ่งหมายของสิ่งนั้น ๆ)

2.8 สติปัฏฐาน 4 (ที่ตั้งของสติ การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริงตามที่สิ่งนั้น ๆ มันเป็นของมันเอง) ซึ่งประกอบไปด้วย

2.8.1 กายนุปัสสนา สติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงกาย ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา)

2.8.2 เวทนานุปัสสนา สติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงเวทนา ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา)

2.8.3 จิตตานุปัสสนา สติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงจิต ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา)

2.8.4 ธัมมานุปัสสนา สติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา)

2.9 อคติ 4 (ฐานะอันไม่พึงถึง ทางความประพฤติที่ผิด ความไม่เที่ยงธรรม ความลำเอียง) ซึ่งประกอบไปด้วย

2.9.1 ถีนทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ)

2.9.2 โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง)

2.9.3 โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง พลาดผิดเพราะเขลา)

2.9.4 ภยาคติ (ลำเอียงเพราะกลัว)

2.10 อริยฐานธรรม 4 (ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ) ซึ่งประกอบไปด้วย

2.10.1 ปัญญา (ความรู้ชัด คือ หยั่งรู้ในเหตุผล พิจารณาให้เข้าใจในสภาวะของสิ่งทั้งหลายจนเข้าถึงความจริง)

2.10.2 สัจจะ (ความจริง คือ ดำรงมั่นในความจริงที่รู้ชัดด้วยปัญญา เริ่มแต่จริงวจาจนถึงปรมาตตสัจจะ)

2.10.3 จาคะ (ความสละ คือ สละสิ่งอันเคยชิน ข้อที่เคยยึดถือไว้ และสิ่งทั้งหลายอันผิดพลาดจากความจริงเสียได้ เริ่มแต่สละอามิสจนถึงสละกิเลส)

2.10.4 อุปสมะ (ความสงบ คือ ระวังโทษข้อขัดข้องมัวหมองุ่นวายอันเกิดจาก

กิเลสทั้งหลายแล้ว ทำจิตใจให้สงบได้)

2.11 กาลามสูตร (หมายถึง วิธีปฏิบัติในเรื่องที่ควรสงสัย หรือหลักความเชื่อ ที่ตรัสไว้ในกาลามสูตร) ซึ่งประกอบไปด้วย

- 2.11.1 อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา
- 2.11.2 อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบ ๆ กันมา
- 2.11.3 อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ
- 2.11.4 อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำรา หรือคัมภีร์
- 2.11.5 อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรก
- 2.11.6 อย่าปลงใจเชื่อ เพราะการอนุมาน
- 2.11.7 อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
- 2.11.8 อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
- 2.11.9 อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
- 2.11.10 อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

3. องค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักธรรมพุทธศาสนาในวินัยด้านการสร้างวิสัยทัศน์ (Shared Vision) ผู้บริหารแสดงระดับความคิดเห็นของความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงอยู่ในระดับความเหมาะสมมาก มี 8 หลักธรรมดังนี้

3.1 สุจริต 3 (ความประพฤติดี, ประพฤติชอบ) ซึ่งประกอบไปด้วย

- 3.1.1 กายสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยกาย) มี 3 คือ งดเว้นจากการเบียดเบียนสัตว์ การลักทรัพย์ การพดพิศในกาม
- 3.1.2 วาสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยวาจา) มี 4 คือ งดเว้นจากการพูดโกหก พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ
- 3.1.3 มโนสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยใจ) มี 3 คือ ไม่คิดเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ไม่คิดร้ายผู้อื่น และความเห็นชอบตามคลองธรรม

3.2 เทสนาวีธี 4 (องค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะการถ่ายทอดที่ดี 4 ประการ) ซึ่งประกอบไปด้วย

- 3.2.1 สันทัสสนา (ชี้แจงให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไร ก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบาย และแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง ดังงูมีมือไปดูเห็นกับตา)
- 3.2.2 สมาทปนา (ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัดทำก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ)

3.2.3 สมุดเตชนา (เร้าใจให้อาณาญแกล้วกล้า คือ ปลุกเร้าให้กระตือรือร้นเกิด ความอดสาเห มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จได้ สูงาน ไม่หวั่นระย่อ ไม่กลัวเหนียว ไม่กลัวยาก)

3.2.4 สัมปหังสนา (ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือ บำรุงจิตให้เข้มขึ้น เบิกบานโดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จ ยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวัง และร่าเริงเบิกบานใจ)

3.3 พรหมวิหาร 4 (ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ) ซึ่งประกอบไปด้วย

3.3.1 เมตตา (ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า)

3.3.2 กรุณา (ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัด ความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์)

3.3.3 มุทิตา (ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ก่อปรด้วย อาการแข่งขันเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้มีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป)

3.3.4 อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณา เห็นชอบด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็น กรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้ง จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะ เขารับผิดชอบตนได้แล้วเขาสมควรรับผิดชอบตนเองหรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความสำเร็จ อันสมกับความสำเร็จของตน)

3.4 วุฒิชธรรม 4 (ธรรมเป็นเครื่องเจริญ คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญอกงาม) ซึ่ง ประกอบไปด้วย

3.4.1 สัมปฐิสสังเสวะ (คบหาสัตบุรุษ เสวนาท่านผู้รู้ ผู้ทรงคุณ)

3.4.2 สัทธัมมัสสวนะ (ฟังสัทธรรม เอาใจใส่เล่าเรียน หาความรู้จริง)

3.4.3 โยนิโสมนสิการ (ทำในใจโดยแยบคาย คิดหาเหตุผลโดยถูกวิธี)

3.4.4 ชัมมานุชัมมปฏิบัติ (ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้อง ตามหลัก คือให้สอดคล้องพอดีตามขอบเขตความหมาย และวัตถุประสงค์ที่สัมพันธ์กับธรรม ข้ออื่น ๆ นำสิ่งที่ได้เล่าเรียน และไตร่ตรองเห็นแล้วไปใช้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักตาม ความมุ่งหมายของสิ่งนั้น ๆ)

3.5 สังคหวัตถุ 4 (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชน

ไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์) ซึ่งประกอบไปด้วย

3.5.1 ทาน (การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วย
สิ่งของตลอดถึงให้ความรู้ และแนะนำสั่งสอน)

3.5.2 ปิยวาจา หรือ เปยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก วาจาสุดดีมนำใจ หรือวาจา
ซาบซึ้งใจ คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรี และความรักใคร่นับถือ
ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจงใจให้นิยมยอมรับ)

3.5.3 อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ
บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม)

3.5.4 สมานัตตตา (ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติ
สม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่
ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี)

3.6 สารณียธรรม 6 (ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึง
กัน, หลักการอยู่ร่วมกัน) ซึ่งประกอบไปด้วย

3.6.1 เมตตาการุณยธรรม (ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ
แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง)

3.6.2 เมตตาจักรม (ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ประ โยชน์ สอน แนะนำชักชวน
ด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง)

3.6.3 เมตตามโนกรรม (ตั้งใจปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่ประ โยชน์แก่กัน
มองเห็นในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน)

3.6.4 สาธารณโภคี (ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบ
ธรรมแม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้ผู้เดียวนำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่ายให้มีส่วนร่วมใช้สอย
บริโภคทั่วกัน)

3.6.5 สีสามัญญตา (มีความประพฤติสุจริต คิงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย
ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ)

6. ทิฏฐิสามัญญตา (มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่
ความหลุดพ้น ล้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา)

3.7 กัลยาณมิตรธรรม 7 (องค์คุณของกัลยาณมิตร คุณสมบัติของมิตรดี หรือมิตรแท้ เมื่อ
คบหรือเข้าหาแล้วจะป็นเหตุให้เกิดความคิงาม หรือขจัดปัญหา) ซึ่งประกอบไปด้วย

3.7.1 ปิโย (น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจ และสนิทสนมชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา
ไต่ถาม)

3.7.2 ครู (นำเคารพ ในฐานะประพาศติสมครแ่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกรบอุ่นใจเป็น ที่ฟังได้ และปลอดภัย)

3.7.3 ภาพนินโย (นำเจริญใจ หรือนำยกลย่องในฐานะทรงคุณคือ ความรู้และภูมิปัญญา แท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกรบมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่างทำให้ระลึก และเอ้อย่างด้วย ชาบซึ่งภูมิใจ)

3.7.4 วตศา จ (รู้จักพูคให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูคอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี)

3.7.5 วจนกขโม (อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมทั้งจะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำ เสนอแนะวิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว)

3.7.6 คมกัรณจ กถ กตศา (แถลงเรื่องเล่าได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อน ให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป)

3.7.7 โน จญฺฐาน นินโยหย (ไม่ชักนำในฐานะ คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักนำไปในทางเสื่อมเสีย)

3.8 อปริหานิยธรรม 7 (ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญ ฝ้ายเดียว) ซึ่งประกอบไปด้วย

3.8.1 หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ โดยมีการพบปะปรึกษาหารือกิจการงานที่ตนมี ส่วนเกี่ยวข้องรับผิดชอบโดยสม่ำเสมอ

3.8.2 พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลายที่พึงทำร่วมกัน

3.8.3 ไม่ถืออาภอใจใคร่ต่อความสะดวก บัญญัติวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติวางไว้ และไม่เหยียบย่ำล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติกันไว้แล้ว ถือปฏิบัติมัน อยู่ในปทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมเนียม

3.8.4 ให้เกียรติเคารพนับถือท่านผู้ใหญ่ ผู้มีประสบการณ์ มองเห็นความสำคัญ แห่งถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง

3.8.5 ให้เกียรติและคุ้มครองสตรีมิให้ถูกข่มเหงรังแก

3.8.6 เคารพบูชาสักการะเจดีย์ ปุชนียสถาน อนุสาวรีย์ ประจำชาติอันเป็น เครื่องเตือนความทรงจำ เราให้ทำดี และเป็นที่ยอมรับของหมู่ชน ไม่ละเลยพิธีเคารพบูชาอัน พึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้นตามประเพณี

3.8.7 จัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรมแก่บรรพชิต ผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักใจ และเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชนเต็มใจ

ต้อนรับ และหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก

4. องค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักธรรมพุทธศาสนาในวินัยด้านการเรียนรู้เป็นทีม (Team Learning) ผู้บริหารแสดงระดับความคิดเห็นของความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงอยู่ในระดับความเหมาะสม มาก มี 8 หลักธรรมดังนี้

4.1 มรवासธรรม 4 (ธรรมสำหรับมรवास ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์) ซึ่งประกอบไปด้วย

4.1.1 สัจจะ (ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุคจริง ทัวจริง)

4.1.2 ทมะ (การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัด คณินัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา)

4.1.4 ขันติ (ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าทีการทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็งทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นใจจุดหมาย ไม่ท้อถอย)

4.1.4 จาคะ (ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ความคิดเห็นและความต้องการของผู้อื่นพร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่คับแค้นเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว)

4.2 พรหมวิหาร 4 (ธรรมประจำใจอันประเสริฐ) ซึ่งประกอบไปด้วย

4.2.1 เมตตา (ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า)

4.2.2 กรุณา (ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์)

4.2.3 มุทิตา (ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ คอสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญออกงานยิ่งขึ้นไป)

4.2.4 อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นชอบด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจราช้าง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขาได้รับผลชอบคนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผลชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน)

4.3 สังคหัตถ์ 4 (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคีหลักการสงเคราะห์) ซึ่งประกอบไปด้วย

4.3.1 ทาน (การให้ คือ เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วย
สิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งก่อน)

4.3.2 ปิยวาจา หรือ เปยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก วาจาสุดคัมมน้ำใจ หรือวาจา
ซาบซึ้งใจ คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่จับถือ
ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม)

4.3.3 อัถตจริยา (การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญ
สาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม)

4.3.4 สมานัตตตา (ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอดันเสมอปลาย ปฏิบัติ
สม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่
ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี)

4.4 สารณียธรรม 6 (ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึง
กัน, หลักการอยู่ร่วมกัน) ซึ่งประกอบไปด้วย

4.4.1 เมตตาเกยกรรม คือ (ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ
แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพ นับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง)

4.4.2 เมตตาวจีกรรม คือ (ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ประ โยชน์ สั่งสอน แนะนำ
ตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง)

4.4.3 เมตตามโนกรรม คือ (ตั้งใจปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่ประ โยชน์ แก่กัน
มองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้ม แจ่มใสต่อกัน)

4.4.4 สาธารณโภคี (ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบ
ธรรมแม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอย
บริโภคทั่วกัน)

4.4.5 สีสามัญญตา คือ (มีความประพฤติสุจริต คึงามถูกต้องตามระเบียบวินัย
ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ)

4.4.6 ทิฏฐิสามัญญตา คือ (มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่
จะนำไปสู่ความหลุดพ้นสันทุกข์ หรือขจัดปัญหา)

4.5 กัลยาณมิตรธรรม 7 (องค์คุณของกัลยาณมิตร คุณสมบัติของมิตรดี หรือมิตรแท้
คือ ท่านที่หรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงาม และความเจริญในที่นี้มุ่งเอามิตรประเภทครู
หรือพี่เลี้ยงเป็นสำคัญ) ซึ่งประกอบไปด้วย

4.5.1 ปิโย (น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจ และสนิทสนม ขวนให้อยากเข้าไป
ปรึกษาได้ถาม)

4.5.2 ครุ (นำเคารพ ในฐานะประพจน์สมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย)

4.5.3 ภาวนีโย (นำเจริญใจ หรือนำยกย่องในฐานะทรงคุณคือ ความรู้และ ภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่างทำให้ระลึก และเอ่ยอ้าง ด้วยซาบซึ้งภูมิใจ)

4.5.4 วตคา จ (รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี)

5. วจนกขโม (อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมทั้งจะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำเสนอแนะ วิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว)

6. คมกิริณญ กถ กตคา (แถลงเรื่องกล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อน ให้ เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป)

7. โน จฏฐาเน นิโยชเย (ไม่ชักนำในอาน คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือ ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย)

4.6 สัมปติธรรม 7 (ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี (ธรรมของผู้ดี) ซึ่งประกอบไปด้วย

4.6.1 ชัมมัญญดา (ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุคือ รู้หลักความจริง รู้ หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล)

4.6.2 อัตถัญญดา (ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความ เป็นไปตามหลัก)

4.6.3 อิตถัญญดา (ความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้ เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป)

4.6.4 มัตถัญญดา (ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น รู้จักประมาณในการรับ และบริโภคปัจจัยสี่ รู้จักประมาณในการรับของที่มีผู้ให้)

4.6.5 กาลัญญดา (ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้ พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น)

4.6.6 ปริสัจญดา (ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ จะ ประพฤติต่อชุมชนนั้น ๆ ว่าชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้

ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น)

7. บุคคลัญญา หรือ บุคคลปโรปรัญญา (ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอริยาบถ ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิงหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะดำเนิน ขกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น)

4.7 อปริหานิยธรรม 7 (ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว) ซึ่งประกอบไปด้วย

4.7.1 หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ โดยมีกรพบปะ ประชุมหาหรือกิจการงานที่ตนมีส่วนเกี่ยวข้องรับผิดชอบโดยสม่ำเสมอ

4.7.2 พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลายที่พึงทำร่วมกัน

4.7.3 ไม่ถืออาภोगใจใครต่อความสะดวก บัญญัติวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติวางไว้ และไม่เหยียบย่ำล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติกันไว้แล้วถือปฏิบัติมันอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมเนียม

4.7.4 ให้เกียรติเคารพนับถือท่านผู้ใหญ่ ผู้มีประสบการณ์ มองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง

4.7.5 ให้เกียรติและคุ้มครองสตรีมิให้ถูกข่มเหงรังแก

4.7.6 เคารพบูชาสักการะเจดีย์ ปูชนียสถาน อนุสาวรีย์ประจำชาติอันเป็นเครื่องเตือนความทรงจำ ระวังให้ชาติ และเป็นที่ยิ่งใหญ่ของหมู่ชน ไม่ละเลยพิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้นตามประเพณี

4.7.7 จัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรมแก่บรรพชิตผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักใจ และเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชนเต็มใจต้อนรับ และหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก

4.8 นาถกรณธรรม 10 (ธรรมอันกระทำที่พึง ธรรมสร้างที่พึง คุณธรรมที่ทำให้ตนเป็นที่พึ่งของตนได้) ซึ่งประกอบไปด้วย

4.8.1 ศีล (ความประพฤติดีงามสุจริต รักษาระเบียบวินัย มีอาชีพะบริสุทธิ์)

4.8.2 พหุสัจจะ (ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก มีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้ง)

4.8.3 กัลยาณมิตตตา (ความมีกัลยาณมิตร การคบคนดี ได้ที่ปรึกษา และผู้แนะนำ สั่งสอนที่ดี)

4.8.4 โสวัสสตา (ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย รับฟังเหตุผล)

4.8.5 กิจกรณียะสุ ทักขตา (ความเอาใจใส่ช่วยขวนขวายในกิจใหญ่ๆน้อยทุกอย่างของเพื่อนร่วมหมู่คณะ รู้จักพิจารณาไตร่ตรอง สามารถจักทำให้สำเร็จเรียบร้อย)

4.8.6 ธรรมกามาตา (ความเป็นผู้ใคร่ธรรม คือ รักธรรม ใฝ่ความรู้ใฝ่ความจริง รู้จักพูดรู้จักรับฟัง ทำให้เกิดความพอใจ นำร่วมปรึกษาสนทนา ชอบศึกษา ยินดีปรีดาในหลักธรรมหลักวินัยที่ละเอียดลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไป)

4.8.7 วิริยารัมภะ (ความขยันหมั่นเพียร คือ เพียรละความชั่วประกอบความดีมีใจแก่กล้า บากบั่นก้าวหน้าไม่ย่อท้อ ไม่ทอดทิ้งธุระ)

4.8.8 สันตุฏฐี (ความสันโดษ คือ ยินดี มีความสุขความพอใจด้วยปัจจัยที่หามาได้ด้วยความเพียรอันชอบธรรมของตน)

4.8.9 สติ (ความมีสติ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการทำคำที่พูดไว้ได้ ไม่มีความประมาท)

4.8.10 ปัญญา (ความมีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้จักคิดพิจารณา เข้าใจภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง)

5. องค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักธรรมพุทธศาสนาในด้านการคิดเชิงระบบ (Systems Thinking) ผู้บริหารแสดงระดับความคิดเห็นของความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง อยู่ในระดับความเหมาะสมมาก มี 6 หลักธรรมดังนี้

5.1 โยนิโสมนสิการ (การใช้ความคิดถुวิธี คือ การกระทำในใจโดยแยกคายมองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า สืบหาเหตุผลจนตลอดสาย แยกแยะออกพิจารณาด้วยปัญญาที่คิดเป็นระเบียบ และโดยอุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

5.2 ไตรลักษณ์ (ลักษณะ 3 ประการ แห่งสังขารธรรมทั้งหลาย) ซึ่งประกอบไปด้วย

5.2.1 อนิจจตา (ความเป็นของไม่เที่ยง)

5.2.2 ทุกขตา (ความเป็นทุกข์)

5.2.3 อนัตตตา (ความเป็นของไม่ใช่ตน)

5.3 อริยสัจ 4 (ความจริงอันประเสริฐ) ซึ่งประกอบไปด้วย

5.3.1 ทุกข์ (ความทุกข์, สภาพที่ทนได้ยาก, ปัญหา, สภาวะที่บีบคั้น ขัดแย้ง บกพร่อง ขาดแก่นสาร และความเที่ยงแท้ ไม่ให้ความพึงพอใจแท้จริง)

5.3.2 สมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุให้ทุกข์เกิด สาเหตุของปัญหา)

5.3.3 นิโรธ (ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ปัญหาดับสิ้นไป ภาวะที่เข้าถึงเมื่อกำจัดอวิชชา)

5.3.4 มรรค (ปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับแห่งทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์)

5.4 สัมปรัสนธรรม 7 (ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของบุคคล ธรรมของผู้ดี) ซึ่งประกอบไปด้วย

5.4.1 สัมมัญญตา (ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุคือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล)

5.4.2 อัตถัญญตา (ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไปตามหลัก)

5.4.3 อัคคัญญตา (ความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป)

5.4.4 มัตตัญญตา (ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น รู้จักประมาณในการรับ และบริโภคปัจจัยสี่ รู้จักประมาณในการใช้จ่าย โภคทรัพย์ รู้จักประมาณในการรับของที่มีผู้ให้)

5.4.5 กาลัญญตา (ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น)

5.4.6 ปริสัจญตา (ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ จะประพฤติต่อชุมชนนั้น ๆ ว่าชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น)

5.4.7 บุคคลัญญตา หรือ บุคคลปโรปรัญญตา (ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอริยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิ่งหรือ ห่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรคบหรือไม่ จะใช้ จะดำเนิน ขก้อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น)

5.5 กาลามสูตร (หมายถึง วิธีปฏิบัติในเรื่องที่ควรสงสัย หรือหลักความเชื่อ ที่ตรัสไว้ในกาลามสูตร) ซึ่งประกอบไปด้วย

5.5.1 อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา

5.5.2 อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบ ๆ กันมา

5.5.3 อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าสืบ

5.5.4 อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำรา หรือคัมภีร์

5.5.5 อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรก

5.5.6 อย่าปลงใจเชื่อ เพราะการอนุมาน)

5.5.7 อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล

5.5.8 อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว

5.5.9 อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้

5.5.10 อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

5.6 ปฏิจสงฺกมปาถ (การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลาย เพราะอาศัยกัน กรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นพร้อม การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกัน ๆ จึงเกิดมีขึ้น)

อภิปรายผล

องค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักธรรมพุทธศาสนาในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยวินัย 5 หลักการคือความรู้แห่งตน (Personal Mastery) รูปแบบวิธีคิดและมุมมองที่เปิดกว้าง (Mental Model) การสร้าง วิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) การเรียนรู้เป็นทีม (Team Learning) และการคิดเชิงระบบ (Systems Thinking) โดยมีรายละเอียดของแต่ละหลักการ ดังนี้

หลักการที่ 1 ความรู้แห่งตน (Personal Mastery) ผลการวิจัยพบว่า มี 16 หลักธรรม ได้แก่ ปังจยให้เกติสัมมาทิฐิ 2 ซึ่งประกอบไปด้วย ปรีโธโฆสะ และโยนิโสมนสิการ ธรรมมีอุปการะมาก 2 ซึ่งประกอบไปด้วย สติ และ สัมปชัญญะ ไตรสิกขา ซึ่งประกอบไปด้วย อริสติกขา อริจิตตสิกขา และอริปัญญสิกขา ปัญญา 3 ซึ่งประกอบไปด้วย สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา มรพาสาธรรม 4 ซึ่งประกอบไปด้วย สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ พรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบไปด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา สัมมปธาน 4 ซึ่งประกอบไปด้วย สังวรปธาน ปหานปธาน ภาวนาปธาน และอนุรักษนาปธาน สติปัฏฐาน 4 ซึ่งประกอบไปด้วย กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตนาณุปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน อิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบไปด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา อินทรี 5 ซึ่งประกอบไปด้วย สัทธินทรี วิริยินทรี สตินทรี สมานินทรี และปัญญินทรี พละ 5 ซึ่งประกอบไปด้วย สัทธา วิริยะ สติ สมာธิ ปัญญา ทิส 6 ซึ่งประกอบไปด้วย ปุริตถิมทิส ทกขณทิส ปังณิมทิส อุตตรทิส เภฏฐิมทิส และอุปริมทิส โพชฌงค์ 7 ซึ่งประกอบไปด้วย สติ ธรรมวิจยะ วิริยะ ปิติ ปัสสทธิ สมာธิ และอุเบกขา สัมปรีสธรรม 7 ซึ่งประกอบไปด้วย ธรรมัญญา อตถัญญา อตตัญญา มตตัญญา กาลัญญา ปรีสัญญา และวคฺคาจ วณกฺขโม ฌณฺณิฏฺจ กถิ กตฺตา และโน จญฺฐาเน นิโยชเย อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งประกอบไปด้วย สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ

สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

เมื่อนำไปทดสอบความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงโดยผู้บริหารของบริษัทที่ได้รับรางวัลคุณภาพแห่งชาติ พบว่า ผู้บริหารแสดงความคิดเห็นความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงในระดับมากถึง 16 หลักธรรมโดยหลักธรรมที่ผู้บริหารเห็นว่ามีความเป็นไปได้มากที่สุด 5 อันดับแรก คือ อิทธิบาท 4 (คุณเครื่องให้อำนาจความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย) ซึ่งประกอบไปด้วย ฉันทะ (ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป) วิริยะ (ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง) จิตตะ (ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝใจไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป) และวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทบทวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อสงสัยห่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีกฎวางแผน วัดผลคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น) โพชฌงค์ 7 (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้) ซึ่งประกอบไปด้วยสติ (ความระลึกได้ สำนึกพร้อมอยู่ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับเรื่อง) ธัมมวิจยะ (การวิเคราะห์สภาพความเป็นจริงอย่างเที่ยงตรงเพื่อวางแผนสู่ความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม) วิริยะ (ความเพียร) ปิตี (ความอิ่มใจ) ปัสสัทธิ (ความสงบกายสงบใจ) สมาธิ (ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์) และ อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลางเพราะเห็นตามเป็นจริง) ปัญญา 3 (ความรู้รอบรู้ รู้ทั่ว เข้าใจ รู้ซึ่ง) ซึ่งประกอบไปด้วยสุตมยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การสดับการเล่าเรียน การฟัง การอ่าน) จินตามยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การคิดการพิจารณาหาเหตุผล) และ ภวานามยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ) และค่าเฉลี่ยใน 3 อันดับสุดท้ายคือ สติปัญฐาน 4 (ที่ตั้งของสติ การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง คือ ตามที่สิ่งนั้นๆ มันเป็นของมันเอง) กายานุปัสสนา สติปัญฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงกาย ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา) เวทนานุปัสสนา สติปัญฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงเวทนา ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา) จิตตานุปัสสนา สติปัญฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงจิต ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา คือ มีสติรู้ชัดจิตของตนที่มีระคะไม่มีระคะ มีโทสะ ไม่มีโทสะ มีโมหะ ไม่มีโมหะ เสราห์มองหรือผ่องแผ้ว ฟุ้งซ่านหรือเป็นสมาธิ ฯลฯ อย่างไรๆ ตามที่เป็นไปอยู่ในขณะนั้นๆ) และธัมมานุปัสสนา สติปัญฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา) ไตรสิกขา (ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดที่ต้องการ) ซึ่งประกอบไปด้วยศีลสิกขา (ศึกษา คือ ศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับ

ฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง) อริจิตตสิกขา (สิกขาที่จิตอันยัง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัด
อบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่นสมาธิอย่างสูง) และอริปัญญาสิกขา (สิกขาที่ปัญญาอันยัง ข้อ
ปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง) สัมมปปธาน 4 (ความเพียร) สังวร
ปธาน (เพียรระวังหรือเพียรปิดกั้น คือ เพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น)
ปหานปธาน (เพียรละหรือเพียรกำจัด คือ เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว) ภาวนาปธาน
(เพียรเจริญ หรือเพียรก่อให้เกิด คือ เพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น) และอนุรักษนาปธาน
(เพียรรักษา คือเพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นและให้เจริญยิ่งขึ้นไปจน ใพบูลย์)
ธรรมมีอุปการะมาก 2 (ธรรมที่เกื้อกูลในกิจหรือในการทำความดีทุกอย่าง) ซึ่งประกอบไปด้วย สติ
(ความระลึกได้, นึกได้, สำนึกอยู่ไม่ปล่อย) สัมปชัญญะ (ความรู้ชัด, รู้ชัดสิ่งที่นึกได้ ตระหนัก
เข้าใจชัดตามความเป็นจริง) อริยมรรคมีองค์ 8 (ทางมีองค์ 8 ประการอันประเสริฐ) ซึ่งประกอบ
ไปด้วย สัมมาทิฎฐิ (เห็นชอบมีความเห็นถูกต้อง) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ มีความคิดถูกต้อง)
สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากัมมัมมัตตะ (กระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) ได้แก่
เว้นมิจจาชีพ ประกอบสัมมาชีพ) สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และ
สัมมาวาจาณะ (พยายามชอบ)

จากทั้ง 16 หลักธรรมที่ผู้เชื่อวชาและผู้บริหารมีความเห็นสอดคล้องกันจะเห็นได้ว่ามี
เรื่องของสติเป็นองค์ประกอบหรือธรรมที่สำคัญอยู่ใน 6 หลักธรรมคือ ธรรมมีอุปการะมาก 2

สติปัญฐาน 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งพุทธธรรมหรือ
คำสอนแห่งพุทธ เน้นความสำคัญของสติเป็นอย่างมากในการปฏิบัติจริยธรรมทุกขั้น การดำเนิน
ชีวิตหรือประพฤติปฏิบัติโดยมีสติกำกับอยู่เสมออันมีชื่อเรียกโดยเฉพาะว่าอัปปมาท หรือความไม่
ประมาท อัปปมาทนี้เป็นหลักธรรมสำคัญยิ่งสำหรับความก้าวหน้าในระบบจริยธรรม มักให้
ความหมายว่าการเป็นอยู่โดยไม่ขาดสติ ซึ่งขยายความได้ว่าการระมัดระวังอยู่เสมอไม่ยอมถลำลงไป
ในทางเสื่อมเสียและไม่ยอมพลาดโอกาสสำหรับความเจริญก้าวหน้า ตระหนักถึงสิ่งที่จะต้องทำ
และต้องไม่ทำ ใส่ใจสำนึกอยู่เสมอในหน้าที่ไม่ปล่อยปละละเลยกระทำการด้วยความจริงจังและ
พยายามเดินรุดหน้าอยู่ตลอดเวลา ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโตม, 2551) ได้กล่าวไว้ว่า
สติหรือความระลึกได้มีลักษณะที่เป็นเครื่องดึงจิตไว้กับสิ่งนั้น ๆ ซึ่งภาษาธรรมเรียกว่าอารมณ์
หมายถึงสิ่งที่เราต้องเกี่ยวข้องทุกอย่าง สิ่งที่เรารับรู้ สิ่งที่เราต้องทำ สิ่งที่เรานึกถึงได้ ดังนั้นสติจึง
เป็นเหมือนเชือกที่คอยผูกจิตไว้กับกิจหรืองานที่ต้องทำ ไม่ให้จิตหลุดลอย หล่นหาย การทำงานก็
จะสัมฤทธิ์ผล ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนของพระอาจารย์เปลี่ยน ปัญญาปทีโป (2548) ที่ว่าสาเหตุ
ของความเสียหายส่วนใหญ่เป็นเพราะผู้ทำงานขาดสติ รวมทั้งการขาดสติในการพูดและการขาดสติ
ในการคิด จึงควรเริ่มต้นฝึกตนเองให้สติโดยการเริ่มจากสติปัญฐาน 4 นอกจากนั้นท่านพุทธทาส

ภิกขุ (2540) กล่าวไว้ว่าการมีสติหมายความว่าปัญญาทันทั่วทั้งที่ ถ้าทันทั่วทั้งที่มาก เราเรียกชื่อใหม่ว่า ปฏิภาณคนที่มิปฏิบัติแล้วจะไม่อับจน จะแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง ไปว่าทางกายหรือทางจิต ไม่ว่าทางวัตถุหรือทางนามธรรม จะไม่เกิดปัญหาเกี่ยวกับการเงิน ทรัพย์สินสมบัติหรือการกระทำใด ๆ ที่จะต้องกระทำอยู่เป็นประจำวัน และผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของปาริชาติ คุณปลื้ม (2548) ที่ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบขององค์การแห่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัย เอกชนในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่าการมีสติและฝึกจิตใจให้มีความมุ่งมั่นในการใฝ่เรียนรู้เป็นผู้เป็นสาระสำคัญในประเด็นของความรอบรู้แห่งตน (Personal Mastery) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ วรภัทร์ ภูเจริญ (2547) ที่ว่าการฝึกสติเป็นหัวใจขององค์การแห่งการเรียนรู้ ถ้าไม่เห็นความสำคัญของการฝึกสติ ทำให้หยุดคิด ไม่กล้าศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อ คิดต่อ ทำต่อ ก็ไม่เกิดการเรียนรู้ ไม่สามารถเป็นผู้รู้ (Master) ได้นอกจากนี้แล้วประเด็นแต่ละหลักธรรมยังสอดคล้องกับแนวคิดและผลการวิจัยต่าง ๆ กล่าวคือ การที่จะเป็นบรมครูเฉพาะด้านหรือความเป็นผู้รู้ในตนเอง (Personal Mastery) ตามแนวคิดของ วรภัทร์ ภูเจริญ (2547) จะต้องใช้อิทธิบาท 4 เป็นอย่างมาก และจากผลการวิจัยของจารุณี ดันติเวชวุฒิกุล (2549) เรื่องการพัฒนาแบบขององค์การแห่งการเรียนรู้ในโรงงานเทคนิคอุตสาหกรรมมาตาพุดพบว่าหลักการมุ่งสู่ความเป็นเลิศ (Personal Mastery) มีประเด็นของการมีความเพียรพยายามมุ่งมั่นมีแรงใฝ่ดี และมีความมุ่งมั่นสร้างสรรค์ในการทำงานของพนักงานเพื่อบรรลุ วิสัยทัศน์ส่วนตนเกี่ยวกับงานในองค์กรซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมของสัมมปปธาน 4 คือความเพียร ทั้งเพียรระงับยับยั้งอกุศลไม่ให้เกิดขึ้น เพียรละหรือเพียรกำจัดบาปหรืออกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรเจริญหรือเพียรก่อให้เกิด คือทำกุศล ธรรมหรือความดีให้เกิดขึ้นและเพียรรักษา คือรักษากุศลธรรมหรือความดีที่มีอยู่แล้วให้ก้าวหน้าและเจริญยิ่งขึ้นไปและตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (2549) มองว่าการที่คนจะเรียนรู้ได้จะต้องเริ่มจากการศึกษาและแก่นนำของกระบวนการแห่งการศึกษาได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น แนวความคิดทัศนคติ ค่านิยมที่ถูกต้องดีงาม เกื้อกูลแก่ชีวิตและ สังคมสอดคล้องกับความเป็นจริง เรียกว่า สัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นข้อธรรมแรกในอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยโดยแหล่งที่มาเบื้องต้นของการศึกษาเรียกว่าปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ 2 มี 2 อย่างคือปัจจัยภายนอก เรียกว่าปรโตโมสะ แปลว่าเสียงจากผู้อื่นหรือเสียงบอกจากผู้อื่น ได้แก่การรับถ่ายทอดหรืออิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมและปัจจัยภายในเรียกว่าโยนิโสมนสิการ แปลว่าการทำในใจโดยแยกกายหมายถึงการคิดถูกวิธีความรู้จักคิดหรือคิดเป็นโดยผ่านกระบวนการของการศึกษา ซึ่งมี 3 ขั้นตอนใหญ่ เรียกว่า ไตรสิกขา คือ อริสัสสิกขา อริจิตตสิกขา และอริปัญญาสิกขา ซึ่งหลักการ 3 ประการนี้ จัดวางขึ้นโดยอาศัยหลักปฏิบัติที่เรียกว่า วิธีแก้ปัญหาแบบอารยชน หรือ อริยมรรค แปลว่าวิธีดำเนินชีวิตที่ประเสริฐซึ่งประกอบด้วย สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) สัมมสังกัปปะ

(คำริชชอบ) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และ สัมมาสมาธิ (ตั้งใจมั่นชอบ)

หลักการที่ 2 รูปแบบวิธีคิดและมุมมองที่เปิดกว้าง (Mental Model) ผลการวิจัยพบว่ามี 11 หลักธรรมได้แก่ โยนิโสมนสิการ ปังจยให้เกิดสัมมาทิฐิ 2 ซึ่งประกอบไปด้วย ปรโตโมสะ และโยนิโสมนสิการ ไตรสิกขา ซึ่งประกอบไปด้วย อริลลสิกขา อธิจิตสิกขาและอธิปัญญาสิกขา ปัญญา 3 ซึ่งประกอบไปด้วย สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา อธิปไตย 3 ซึ่งประกอบไปด้วย อัตตาทิปไตย โลกาทิปไตย และธัมมาทิปไตย พรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบไปด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา วุฒิธรรม 4 ซึ่งประกอบไปด้วย สัมปยุตสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ และธัมมานุวัตรปฏิบัติ สติปัฏฐาน 4 ซึ่งประกอบไปด้วย กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และ ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน อคติ 4 ซึ่งประกอบไปด้วย ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยาคติ อธิฐานธรรม 4 ซึ่งประกอบไปด้วย ปัญญา สัญจะ จาคะ และอุปสมะ กาลามสูตร ซึ่งประกอบไปด้วย อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำรา หรือคัมภีร์ อย่าปลงใจเชื่อ เพราะศรัทธา อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

เมื่อนำไปทดสอบความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงโดยผู้บริหารของบริษัทที่ได้รับรางวัลคุณภาพแห่งชาติพบว่าผู้บริหารแสดงความคิดเห็นความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงในระดับมากถึง 11 หลักธรรมโดยหลักธรรมที่ผู้บริหารเห็นว่ามีความเป็นไปได้มากที่สุด 5 อันดับแรก คือ คือปัญญา 3 (ความรู้ รู้ทั่ว เข้าใจ รู้ซึ่ง) ซึ่งประกอบไปด้วย สุตมยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การสดับการเล่าเรียน การฟัง การอ่าน) จินตามยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การคิดการพิจารณาหาเหตุผล) และ ภาวนามยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ) ปังจยให้เกิดสัมมาทิฐิ 2 (ทางเกิดแห่งแนวความคิดที่ถูกต้อง ต้นทางของความดีงามทั้งปวง) ซึ่งประกอบไปด้วย ปรโตโมสะ (เสียงจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก คือการรับฟังคำแนะนำสั่งสอน เล่าเรียนความรู้ สนทนาซักถาม ฟังคำบอกเล่าชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะการสดับสัทธรรมจาก ท่านผู้เป็นกัลยาณมิตร) โยนิโสมนสิการ (การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คือ กระทำ ในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย) และ โยนิโสมนสิการ วุฒิธรรม 4 (ธรรมเป็นเครื่องเจริญ, คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญองงม)

ซึ่งประกอบไปด้วยสัปปริสสังเสวะ (คบหาสัตบุรุษ เสวนาท่านผู้รู้ ผู้ทรงคุณ) สัทธัมมัสสวนะ (ฟังสัทธรรม เอาใจใส่เล่าเรียนหาความรู้จริง) โยนิโสมนสิการ (ทำในใจโดยแยบคาย คิดหาเหตุผลโดยถูกวิธี) และธัมมานุวัตรปฏิบัติ (ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องตามหลัก คือให้สอดคล้องพอดีตามขอบเขตความหมาย และวัตถุประสงค์ที่สัมพันธ์กับธรรมข้ออื่น ๆ นำสิ่งที่ได้เล่าเรียน และไตร่ตรองเห็นแล้วไปใช้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักตามความมุ่งหมายของสิ่งนั้น) พรหมวิหาร 4 (ธรรมประจำใจอันประเสริฐ) ซึ่งประกอบไปด้วย เมตตา (ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า) กรุณา (ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ทั้งหลาย) มุทิตา (ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้น และ อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นชอบด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตรางจะไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน)

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าหลักธรรมในเรื่องของโยนิโสมนสิการจะเป็นทั้งหลักธรรมใหญ่และเป็นองค์ประกอบที่อยู่ในหลักธรรมปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ 2 และวุฒิธรรม 4 ซึ่งทั้ง 3 หลักธรรมเป็นหลักธรรมที่ทั้งผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ามีเหมาะสมมากอยู่ใน ลำดับ 5 แรกดังที่กล่าวมาซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (2549) กล่าวไว้ว่า โยนิโสมนสิการเป็นการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีซึ่งเป็นองค์ธรรมสำคัญยิ่งในกระบวนการของการศึกษาหรือในการพัฒนาคนที่จุดแกนกลางคือการพัฒนาปัญญาเป็นองค์ธรรมที่จำเป็นสำหรับการมีชีวิตที่ดีงามซึ่งแก้ปัญหาและพึ่งพาตนเองได้เมื่อเทียบในกระบวนการพัฒนาปัญญา โยนิโสมนสิการอยู่ในระดับที่เหนือศรัทธาเพราะเป็นขั้นที่เริ่มใช้ความคิดของตนเองเป็นอิสระเมื่อพิจารณาในแง่ของระบบการศึกษาบรมโยนิโสมนสิการเป็นองค์ประกอบฝ่ายภายในเกี่ยวกับการฝึกการใช้ความคิดให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ รู้จักคิดวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้น ๆ ผิวเผิน เป็นขั้นสำคัญในการสร้างปัญญาที่บริสุทธิ์เป็นอิสระทำให้ทุกคนช่วยตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของกรณีการพุ่มเจริญ (2549) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาตัวชี้วัดความเป็นองค์การแห่งเรียนรู้ โดยพบว่าตัวชี้วัดด้านการมีแบบแผนทางความคิด (Mental Model) มีประเด็นในเรื่องของบุคลากรมีวิธีการคิด การตัดสินใจโดยใช้ข้อมูล ข้อเท็จจริง บุคลากรมีกระบวนการคิด โดยกำหนดทางเลือก

สำหรับการเปรียบเทียบ บุคลากรไม่ยึดติดกับรูปแบบวิธีการคิดแบบเดิม ๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ๆ นอกจากนี้แล้วยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของปาริชาติ คุณปลื้ม (2548) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า การสร้างแบบจำลองความคิด (Mental Model) มีประเด็นที่สำคัญคือการใช้ความรู้หลายแหล่งเพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจ การมีทักษะในการฟังและการเปิดใจในการที่จะยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งตรงกับหลักธรรมปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ 2 และ ปัญญา 3 โดยเฉพาะสุดมยปัญญา ซึ่งเป็นปัญญาจากการสดับเล่าเรียน การฟัง การอ่าน การสืบค้น แล้วนำมาพิจารณาหาเหตุผลด้วยจิตตามขปัญญา โดยมีการมีศีลธรรมอันดีเป็นตัวรองรับความคิด นอกจากนี้แล้วยังมีงานวิจัยของ อางอง ชุมสาย ณ อยุธยา (2003) เรื่องรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์ (A Development of the Human Values Integrated Instruction Model Based on Intuitive Learning Concept) ซึ่งผลการวิจัยพบว่านิสัยหรือรูปแบบวิธีคิด (Mental Model) สามารถเปลี่ยนได้ โดยใช้จิตใต้สำนึกเป็นแรงเสริมในการเปลี่ยนพฤติกรรม โดยมองว่าคิดอย่างไรก็จะเป็นอย่างนั้น สิ่งที่เป็นที่กักไว้ในจิตใต้สำนึกจะถูกนำไปใช้ในการตีความข้อมูลใหม่ๆ ที่เข้ามา เมื่อคิดอย่างนั้นบ่อยเข้าก็จะเป็นการใส่โปรแกรมใหม่เข้าไปในตัวและพฤติกรรมก็จะเปลี่ยนซึ่งเหมือนกับเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ต้องการให้ทำงานอย่างไรก็ต้องบันทึกโปรแกรมใหม่เข้าไป ดังนั้นถ้าฝึกตนเองให้คิดดี พูดดี ทำดีตลอดเวลา ก็จะกลายเป็นคนดีโดยอัตโนมัติ โดยกระบวนการดังกล่าวจะใช้ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในการสร้างการเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิธีคิดและพฤติกรรมนอกจากนี้แล้วยังใช้พรหมวิหาร 4 โดยเฉพาะเรื่องของเมตตา และกรุณา เพื่อให้เกิดความรัก ความเมตตา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อเรามีความรัก ความเมตตา จิตใจก็สงบ ความสงบสุขจึงเกิดขึ้นและเป็นการยกระดับจิตใจ ความจริงก็จะปรากฏ ความรักความเมตตาออกมาในการกระทำก็จะกลายเป็นความประพฤติชอบเพราะคนที่มีความรัก ความเมตตา ก็จะเสียสละช่วยเหลือผู้อื่นตลอดเวลา เมื่อมีความเมตตาก็จะไม่เบียดเบียน รวมถึงสัตว์และธรรมชาติสิ่งแวดลอมในทำนองเดียวกัน เมื่อขาดความรัก ความเมตตาคุณค่าข้ออื่นๆ ก็ จะหายไปจากชีวิตของมนุษย์ นอกจากนี้แล้ว วรภัทร์ ภู่งเจริญ(2547) มองว่าหลายคนไม่สามารถเรียนรู้ได้เพราะความคิดถูกขวางกั้น (Block) ด้วยการยึดติดในใจ (Mental Model) การยึดมั่นถือมั่น อคติ ลำเอียง เกลียด รัก ทำให้ไม่เกิดปัญญา ไม่เกิดการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเป็นผู้ที่มีความรอบรู้แห่งตน (Personal Mastery) ได้ นอกจากนี้แล้วผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของวรภัทร์ ภู่งเจริญ (2547) ที่มองว่าสติปัญญา 4 หรือ การฝึกสติ รวมทั้งการฝึกคิดแบบโยนิโส มนสิการหรือการฝึกคิดแบบทำใจให้แยบคายจะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้โดยช่วยลดเรื่องของอคติ ลำเอียง (Bias) ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในการเรียนรู้